

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 polletno 30 Din, letno 60 Din,
 za inozemstvo 90 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 7. oktobra 1932.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

MISLI

Naše vprašanje

(Politika in zgodovina.)

II.¹

2. Slovenska narodna pesem kot najstarejši in najpristnejši izraz ljudske duše pozna glavno turške vojne in opeva zato kralja Matjaža, Ravbarja, Lavdona itd.; toda nikjer ne objokuje izgubljene državne, oziroma narodne svobode. Edina zgodovinska sled nekdanje slovenske državne ali politične samostojnosti je bil obred ustoličenja na Gosposvetem polju; toda tudi ta ostanek ni bil za nas več živ, zavesten spomin, ker je kmalu postal mrtva oblika brez obvezne državnopravne vsebine, dokler ni popolnoma odpadel.

Ker smo prišli politično pod nemško oblast, je tudi v tekmi med grško in rimsko cerkvijo zmagala med nami rimska cerkev. Krščanstvu po Nemcih smo se sicer upirali, a trajno upreti se nismo mogli, čeprav je prinašalo ljudstvu nove dolžnosti in dostikrat težka bremena; zakaj to je gotovo, da bi sosedje-kristjani ne bili trpeli v svoji sredi paganskega ljudstva.²

Karel Veliki je določil reko Dravo za mejo med akvilejsko patriarhijo in salzbursko nadškofijo, ki sta cerkveno upravljali slovenske dežele.

Nemška država in z njo združena rimska cerkev sta nam odslej naprej oblikovali gospodarsko-družbeno in versko-duševno življenje. Nad slovensko zemljo in njenim ljudstvom sta vladala v gospodarstvu, omiki in politiki nemški ali ponemčeni plemič in škof, oziroma opat; gradovi, stolnice in samostani so bili značilni znaki srednjeveške pokrajine. Vsa srednjeveška družba je bila prvotno razdeljena na tri plasti: 1. duhovski stan, ki je posredoval omiko (Lehrstand); 2. plemiški stan, ki je branil deželo (Wehrstand); 3. kmečki stan, ki je oba preživljal (Nährstand), da sta lahko nemoteno izvrševala vsak svoj posel.

Prvotna nesvojnost ali sužnost se je polagoma ublaževala, ker ni bila v korist duhovski in posvetni gospodi. Mnogi nesvobodni ljudje so namreč zbežali v mesta, kjer so kot rokodelci postali svo-

¹ Glej uvodnik z naslovom »Naše krize« v 7. številki »Slovenije« z dne 2. septembra 1932.

² Bidlo, Džiny Slovanstva, str. 12 in 57.

bodni; saj je bil pregovor, da »mestni zrak osvobaja«. Nekateri so se udeležili križarskih vojn in jih ni bilo več nazaj, veliko jih je tudi umrlo za kugo; drugi so se odkupili ali jim je gospodar sam dal osebno svobodo. Dosedanje neomejeno razmerje med plemstvom in kmeti se je pravno uredilo, ko so se dolžnosti, ki jih je imel kmet do svojega gospodarja, določile v tako zvanih urbarijih ali zemljiških knjigah.

Lastnik zemlje je ostal plemič, kmet je imel posestvo ali za dobo svojega življenja (to so bile t. zv. proste kmetije) ali dedno v svoji rodbini; zato je pa moral gospodki delati tlako ali raboto in dajati razne davščine ali služnosti. Tlaka je bila združena s kmetovo osebo, a služnost s posestvom. Tlako je napovedoval in urejal župan proti kazni globe, zapora ali batin; nadzorstvo pri delu je pa imel grajski »valpet«. Poleg določene tlake je bila še nedoločena, poleg rednih služnosti še izredne pristojbine in naklade, n. pr. cerkvena desetina, ki se je pobirala od svobodnih in nesvobodnih posestnikov. Državni in deželni davki v današnjem pomenu dolgo niso bili znani; pozneje se je uvedel osebni davek za poravnavo cesarskih dolgov, ki ga je moral sorazmerno plačevati vsak, celo berač in dojenček, ter »tedenski vinar« za deželno brambo proti Turkom.

To družbeno razmerje med zemljiško gospodo in kmetom, ki ga navadno imenujemo podložništvo, v zgodnjem srednjem veku splošno ni bilo neznosno, ako se je gospoda držala urbarskih določb; zlasti o cerkveni gosposki je nastal pregovor, da je dobro živeti pod »krivo palico«.³

Takšno znosno stanje je bilo možno, dokler je trajalo naturalno gospodarstvo, ko je dajal kmet davščine v pridelkih, ki so jih zemljiški lastniki uživali in zamenjavali, a jih niso prodajali na trgu. Ko se je pa začel v gospodarstvo proti koncu srednjega veka splošno uvajati denar, se je slabšal tudi položaj kmeta; zakaj denar se ne pokvari tako lahko kakor kmečki pridelki in je zanj vse na prodaj. Posledica je bila, da je plemiška gospoda zviševala svojim podložnikom davščine in tlako ter uvajala nove naklade proti urbarskim določbam. Tudi je skušala spraviti čim več zemlje nase, kratila kmetom uživanje graščinskih gozdov ter jim odrekala pravico do ribištva, lova in paše. Kakšno je bilo pravosodje, razvidimo iz odgovora graščin-

³ Gruden n. o. m., 3. zv., 427—437.

skega zakupnika na pritožbe blejskih kmetov do briksenskega škofa 1515. leta, da je neki obdolženec presedel v blejski grajski ječi 23 let, ne da bi se mu bila dokazala krivda pred sodnikom, in je postal prost šele, ko njegov porok že ni hotel plačevati stroškov za hrano.⁴

Položaj kmeta se je poslabšal tudi z uvedbo rimskega prava, ki je nastopilo namesto prejšnjih domačih prav. Slonelo je na denarnem gospodarstvu in dovoljevalo vladarju neomejene pravice. Nastal je obsovaženi stan pravnikov, o katerih so dejali nemški kmetje, da so »hudobni kristjani«, a slovenski so se pritoževali nad »latinskimi pravdami«. Občutno škodo so dalje imeli podložniki, ker jim je bilo prepovedano kupovati in prodajati na kmetih kakor tudi rokodelcem obrtovati; zakaj te pravice so bile pridržane mestom in trgov, ki so jih odločno branili. Poleg tega so trpeli podložniki veliko denarno in gospodarsko škodo zaradi takratnih neprenehljivih vojen, zlasti v XV. stoletju za vlade cesarja Friderika III.; saj imamo iz te dobe n. pr. narodno pesem o Pegamu in Lambergarju, ki so ji v ozadju boji za dediščino celjskih grofov. Vrhunec zla pa je dosegel naše prednike s turškimi napadi v drugi polovici XV. stoletja, ki so zapustili nagloblji spomin v duši slovenskega človeka, da je nastalo o tem vse polno narodnih pesmi in pripovedk, in ki so končno tudi izčrpali njegovo potrpežljivost, da je zagrabil za orožje proti gospodi. (Konec prih.)

⁴ Kaspret, Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500. Lj. Zvon 1891, str. 657.

Nekaj opomb k Župančičevemu pojmovanju naših sedanjih problemov

»In kakor smo bili vselej pripravljani, da govorimo odkrito, tako ne moremo to pot zamolčati, da smo razočarani, ko nisi v najtežjih trenutkih narodovega življenja in njegovega trpljenja našel izraza v protest proti krivicam in ponižanju, ki ga je moral utrpeti takrat, ko je Ivan Cankar, Tvoj brat po sre, odločno povzdignil svoj glas.«

Iz Poslanice Otonu Župančiču za njegovo petdesetletnico. — »Svobodna Mladina« 1928, št. 2.

S temi besedami je del slovenske mladine obsodil za Župančičevo petdesetletnico njegov molk

VESTNIK

Mož našega rodu

(Ob sedemdesetletnici Slomškove smrti.)

V preteklih dneh je naš narod slavil enega svojih največjih dobrotnikov, svojega največjega učitelja Martina Slomška. Ni bilo velikih in hrupnih uradnih proslav, zato pa je bilo toliko več neprisljanih in presrečnih; slavilo ga je s presrečno hvalečnostjo zlasti preprosto ljudstvo, ki mu je Slomšek največ dal in mu ostal vselej najbližje. Doživeli smo pač že sijajnejše proslave, doživeli hrupnejše, a iskrenejših in splošnejših le malo. Ob Slomškovi proslavi smo zopet čudovito gorko začutili domačnost in prijetnost, kakršno čuti otrok, ki se vrača iz tujine pod domačo streho k očetu in materi. Slomškova priljubljenost med preprostim ljudstvom, občutek domačnosti ob njegovem spominu se mi zdi značilen na obe strani: za našo kozmopolitsko družbo in Slomškovo veličino.

Ob sedemdesetletnici Slomškove smrti se je mnogo pisalo o njem. Slikali so ga kot vzgojitelja, narodnega buditelja, duhovnika in škofa, poudarjali njegovo osebno svetost, njegov vedri značaj, njegovo neutrudljivo pisateljsko delovanje, njegove zasluge za šolstvo, njegovo veselje do lepe pesmi in še marsikaj. K vsemu temu je komaj mogoče še kaj novega dostaviti. Kakorkoli pa naj pregledujem vso obsežno literaturo o njem, se mi vedno pokažejo tri osnove njegovega osebnega in javnega delovanja in življenja; čeprav so bile za-

pisane tudi drugod, se mi vendar zdi vredno, da še enkrat opozorim nanje. Slomšek je živel iz silne vere v Boga in njegovo pravičnost, živel iz resnične in globoke ljubezni do svojega naroda in sicer do tistega, ki je v resnici njega najmočnejši in najresničnejši predstavnik, do preprostega ljudstva.

Kakor večina naših odličnikov — sin kmečke hiše.

Slomšek je bil sin močne kmetijske družine in je ostal na domu dosti dolgo (saj je odšel v šole šele s 14 leti), da se je zrasel z zemljo in mislijo našega ljudstva. Ne morem se otresti vtisa, da je bil blagoslov te zrelosti viden v vsem njegovem delu. Iz vseh vezi je zajemal tisto zdravo življenjsko modrost, ki vodi našega kmeta oplemenitenega v veri, iz nje mu je rasla samoposebniustvenost narodne usmerjenosti, iz nje mu je rasel vzgojni in ljudsko-izobraževalni program. Ves naš narod mu je bil kakor velika družina, vsa naša zemlja kakor močan kmetijski grunt.

Svoje šolanje je Slomšek začel v Celju, nadaljeval za kratko dobo v Ljubljani in Sinju ter ga zaključil zopet na meji slovenstva v Celovcu. Imel je srečo, da je prodril v osrčje slovenskega ozemlja, zadihal s polnimi prsi slovensko ozračje in se navdušil za slovensčino še silneje ob vtisih porajajočega se ilirizma. Nikoli ni popolnoma prestopil slovenskih mej pri svojem šolanju, dihal je vedno slovensko ozračje. Za njegov nadaljnji razvoj gotovo ni brezpomembna ta resnica. Saj smo imeli globoko izobražene može, ki so prihajali iz tujine, a nam niso prinašali razumevanja za ljud-

ske izobrazbo, čeprav nam pomenijo visoke svetilnice v naši duhovni kulturi. Nekdo je napisal, da bi bilo pravo Slomškovo mesto na pedagoški vseučiliški stolici. Morda bi se bil razvil v slovitega pedagoga učenjaka, morda rasel daleč preko meja naše zemlje, a zame je čisto gotovo, da bi nam ne pomenil pol toliko, kolikor nam pomeni danes. Morda bi bil uspel, da bi se bil povzpел v vzgojstvo do tako visoke stopnje, kakršno pomeni Čop v estetiki, Miklošič v jezikoslovju, a ljudstvu bi bil ostal tuj, kakor sta mu tuja oba njegova vrstnika, velikana duha. Ni slučaj, da so se nam najbolj naši ljudje vzgajali ob lastni zemlji, da je Levstik rasel iz velikolaške ljudske univerze, Slomšek iz slovenske kmetijske modrosti. Slomšku moramo šteti samo v toliko večjo osebno zaslugo, da je imel priliko do višje izobrazbe na tuji univerzi, a ga je odklonil iz pravega in zdravega čuta, da za svojo življenjsko nalogo dovolj ve in zna, da se ne sme ljudstvu nič več odmikati v šole, marveč takoj nastopiti službo med njim. Da se ni dal omamiti blesku visokih naslovov in služb, je zasluga njegove osebne skromnosti in svetosti.

Ni se odtujil ljudstvu.

Šola torej Slomšku ni zrahljala tistih tesnih vezi z ljudstvom, ki jih je prinesel že od doma. Kaplanska služba, ki jo je vršil štiri leta, mu jih je pa naravnost učvrstila, tako da mu devet let mestne službe ni moglo zmanjšati skrbi in ljubezni do preprostega človeka. Okusil je sad požrtvovalnega in nesebičnega dela za ljudstvo, občutil, kako zna ceniti kmet človeka, ki z njim čuti in se zanj žrtvuje, spoznal pa tudi, kakšnih delavev mu

v času najbrezobzirnejšega pritiska nekaterih ljudi, ki so v času zasedanja Zupaničevih Zupaničevih pa je molčal tudi na to.

Molčal je vse do preteklega meseca, ko je objavil v »Ljubljanskem Zvonu« članek »Adamič in Slovenstvo«, kjer je obsodil z zasmehom vse takozvane »budne stražarje« slovenstva, ki se po njegovem mnenju borijo z mlino na veter. Iznašel pa je neko notranje slovenstvo v ljudeh, ki so ga že davno izgubili. Odkril nam je, da je Amerika naš problem »gospodarski, socialni, narodni in kulturni« (»Lj. Zvon«, 1932, str. 517), pozabil pa je, da je tule nekje prav okoli nas in sredi nas neki drugi problem: kjer smo skupaj naseljeni — izven slovenskega ozemlja pa moramo nujno izginiti. To je dejstvo, ki nas sicer boli, ali prav danes in prav mi moramo gledati dejstvo brez sentimentalnosti naravnost v obraz. In zato moramo biti budni stražarji na vseh naših mejah, kjer se zagriža tuj element v naše narodno telo in zato ni v nas tistega širokega smeha, ki ga pogreša v sedanjem rodu Zupaničev.

Mi se ne bojimo oploditve po tujih narodih; kakor nekdanj, smo tudi danes pripravljeni sprejeti vase, kar so drugi narodi ustvarili dobrega in velikega, nočemo se obdati z umetnimi ogradami — saj bi bilo tudi vse zaman — toda sprejeti hočemo samo tisto, kar je res dobro in veliko in to hočemo podoživeti in izoblikovati na svoj lastni način —

Preverjeni smo, da Zupanič ne bi napisal svojega članka tako, če bi ne izgubil stika z ljudstvom, iz katerega je izšel in kateremu je ustvaril tako velike umetnine. Motril ga je iz svoje visoke osamelosti, mesto da bi se pomešal vanj in postal spet glasnik njegovega življenja, njegovega veselja in trpljenja.

Težko je, da slovenski umetnik evropske kvalitete kot član malega naroda ne more doseči zasluženega priznanja svoje umetnosti v velikem svetu. Toda to je pač usoda slovenskega pisatelja (ki je bila že krivična Prešernu in Cankarju), s katero pa se mora slovenski pisatelj sprijazniti, sicer ni več slovenski pisatelj, kakor n. pr. Adamič. Kajti bistveno za slovenskega pisatelja ni samo »notranje slovenstvo«, temveč tudi zunanji izraz slovenstva, to je, da piše v slovenščini. Vek—

Tavanje

I.

Od konference do konference.

Povojni svet tava od zborovanja do zborovanja. Samo v kratki dobi treh mesecev smo imeli te-le važnejše konference:

Pozor naročniki!

Kdor ne dobi lista redno, naj to takoj naznani, ker se dogaja, da dobivamo reklamacije kljub temu, da list redno pošiljamo.

Uprava „Slovenije“.

je treba. Zato je kot semeniški spiritual vzgajal mlade bogoslovce ne le v dobre duhovnike, marveč jih usposabljal tudi za dobre učitelje v materinem jeziku, v slovenščini, učitelje, ki bodo znali ljudem v njim čuvstvom nuditi pravo hrano, ki bodo živeli iz ljudske duše in se zanj in njegove pravice pravično in pošteno borili navzgor in navzdol. Dobro se je namreč zavedal, da učitelj, ki z ljudstvom ne čuti in ne živi, ne more izobraževati preko najnavadnejše šolske modrosti; o taki šoli pa je sam pogosto rekel, da je boljše, da je ni. Zato se je v semenišču oprijel poučevanja slovenščine, zbiral dobre mladinske spise in jih pripravil za tatis; njegova šola je bila tako skrbna in prijetna, da je postala zbirališče vsem zavodnim Slovincem; celo Prešeren je sedel k njemu na klop, ko se je l. 1832 mudil v Celoveu.

Neposredno zvezo z ljudstvom je zopet dobil kot vuzeniški nadžupnik in dekan. Iz te dobe vemo, kako vneto je branil ljudstvu njegove pravice, kako ostro je nastopal včasih zoper krivično nasilje germanizatorskih oblastnikov, ki so včasih segali prav po prav umazanih sredstvih. Nikoli ni hotel biti krivičen Nemcem, saj jih je cenil prav ko vsak drugi narod, ali vsako nasilje nad slovenskim ljudstvom se mu je upiralo in označeval ga je redno kot kruto krivico; prav tako ni imel lepe besede za tiste Slovence, ki so iz kakršnegakoli že vzroka odpadali od slovenstva in nemškutarili. Bili so mu vedno neznačajni, nezanesljivi ljudje, ki zapravljajo najdražje, kar so prejeli od prednikov, največjo svetinjo lastnega rodu.

(Koniec prih.)

- 1.) reparacijsko v Lausanne-i,
- 2.) trgovinsko v Innsbrucku,
- 3.) vsebritansko v Ottawi,
- 4.) agrarno v Varšavi,
- 5.) gospodarsko konferenco osrednje Evrope v Stresi,
- 6.) razorožitveno v Ženevi.

Prav te dni zboruje vseevropska v Baslu. Za bližnjo bodočnost pa je napovedano svetovno gospodarsko zborovanje v Londonu.

V treh mesecih približno toliko, kakor jih je bilo pred vojno komaj v desetih letih.

Vseh teh zborovanj se udeležuje po večini jedro političnih in gospodarskih predstavnikov udeleženih držav. Tudi udeležba držav je po navadi močna. Celo neprizadete ali vsaj nepovabljenе države pošiljajo rade vsaj takozvane »opazovalce«, ki so pa včasih precej dejavni, čeprav stoje dozdnevno ob strani.

Ali imajo te konference kak zmisel?

Spričo teh in tolikih, po vrhu še precej drugih zborovanj, je pravilno in koristno, če se včasih ozremo nanje in na njihove uspehe in popraščamo, ali imajo kak pomen, in kakšen je ta pomen, ali bolje uspeh. Kajti samo uspeh more dati takim zborovanjem pomen.

Prav nič si namreč ni treba prikrivati, da so ljudje postali glede teh mnogoštevilnih zborovanj že malodušni, če ne naravnost nezaupljivi. Preveč jih je že in premajhni so uspehi, vsaj taki uspehi, ki so tudi nevesčemu očesu vidni in zaznatni.

Zborovanje v Stresi.

Izmed zadnjih zborovanj je vsekako za nas najbolj zanimivo zborovanje v Stresi. Zanimivo in važno zatagadelj, ker se je na njej obravnavalo vprašanje osrednje Evrope, ki drvi zadnje čase z veliko naglico v gospodarski polom.

Stresa je majhno mestece ob Lago Maggiore. Dne 5. septembra so se zbrali v njej zastopniki petnajstih držav, med katerimi jih je bilo osem pretežno poljedelskih. Ražen skrajnega zahoda in skrajnega severa so bile zastopane v Stresi vse evropske države, tako da je bila to dejansko nekakšna vseevropska konferenca. In čeprav je bil spored na zunaj omejen na gospodarsko obnovo osrednje Evrope, so se obravnavala dejansko vprašanja, ki se tičejo vse Evrope.

Evropske države so že ozemno navezane druga na drugo. Do pred vojne ta navezanost ni bila tako očitna, kajti večina evropskih držav si je znala poiskati pot v svet, kjer si je v velikih naselbinah ustvarila obsežno gospodarsko poprišče. Navzlic vsemu temu pa so bili gospodarski odnosi, to se pravi carinske meje med evropskimi državami do vojne znosne, znosne vsaj za toliko, da niso dušile prometa. Saj ni bila angleška trgovina z Nemčijo nič manj živahna, nego ona z Indijo, največjo njeno kolonijo. In angleška trgovina z Rusijo je bila nekajkrat večja nego s Kanado, britanskim dominionom! Smernice gospodarske politike so torej kazale naravnost k skupnemu gospodarskemu delu.

Ta gospodarska sovisnost je pa po vojni še narastla in je hkratu naravnost zahtevala močnejšega sodelovanja. Kajti prekmorje se je začelo bolj in bolj osvobajati od obrtne produkcije Evrope. Ne malo s pomočjo Evrope same, ki je med vojno hitela ustanovljati nove industrije v svojih kolonijah, da je mogla opraviti in oborožiti svoje vojske. Kaj bi se zdelo bolj naravnega, nego da so se evropske države po vojni gospodarsko bolj ko mogoče tesno naslonile ena na drugo. Namesto tega pa se trudijo gospodarstveniki in politiki, da bi zgradili vedno nove carinske zidove, čim višje tem boljše.

Splošna nezaupljivost ubija gospodarstvo.

Vse to seveda ni nastalo slučajno, in še na misel nam ne pride, da bi iskali razloge tega oviranja izmene gospodarskih dobrin v omejenosti ali pomanjkljivi razsodnosti gospodarstvenikov, ki so vsi tudi bolj ali manj politiki, in politikov, ki so vsi bolj ali manj tudi gospodarstveniki. Kajti velika vojna, ki je tako cinično teptala vsako človečansko misel, vse dogovore in vse meddržavno pravo, nam je zapustila zlo dediščino: nezaupljivost. Gospodarsko življenje se pa ne more razvijati, če ni zaupanja, ali da ga označimo s trgovinsko tujko, če ni kredita, kar pomenja isto. Zato bi morala vsaka borba proti sedanji veliki gospodarski stiski zastaviti sekuro pri njeni korenini: splošni nezaupljivosti. Dokler ne bo dovolj zaupanja (kredita), bo kredita (zaupanja) kajpada malo, in bo seveda kredit (zaupanje) drag. In dokler bo kredit (zaupanje) drag, bo drago vse, najbolj seveda življenje velikih ljudskih množic. In ker se bodo morale te množice odrekati tolikim in tolikim dobrinam, pač ker so te dobrine drage, a ljudske množice obubožane, se tudi ne bo izplačevalo, proizvajati jih. Od tega bo znova obubožalo toliko in toliko proizvajalcev (podjetnikov in njihov delavcev), ki se bodo zopet morali odovedovati raznim dobrinam, ki jih zopet ne bo mogoče proizvajati — in tako pojde razvoj naprej, v bolj in bolj zožujoči se spirali obuboževanja.

Kmetu manjkajo delavčevi izdelki, delavecu kmetovi pridelki.

Položaj v osrednji Evropi, če ga naj priostriremo na preprost obrazec, je kratko tale: Kmet ima prevelike zaloge živil, ker mu jih nihče ne odkupi. Hrane bo torej imel, a nima denarja, tako da si ne more kupiti najpotrebnejših obrtnih izdelkov, zlasti obleke in poljedelskega orodja. Če bo trajalo to še nekaj časa, ne bo mogel niti obratovati več, ali vsaj ne, kakor je treba, če naj bo poljsko delo donosno. Razen tega ga seveda tlačijo posojila, najeta v ugodnejšem času, in ker ne more svojih pridelkov prodati, ne spravi skupaj denarja niti za obresti. V mestih pa, tem kmetovim odvečnim zalogam skoraj iz oči v oči strada delavec z družino. Kajti seveda je brez dela, ko pa počivajo tovarne, ki so izdelovale tkanine in orodje za kmeta, ko počivajo tudi trgovine, ki so posredovale medsebojno izmeno teh dobrin.

Splošno obubožanje držav.

V isto stisko, kakor državljani, so zašle tudi države, kajti če prvi nimajo dohodkov, jih tudi država nima kje vzeti.

Poljedelske države so izjavile, da ne morejo plačati svojih dolgov, razen z blagom. Pravilnost tega stališča je neoporečna. Z blagom so pravzaprav države svoje dolgove vedno plačevale. Samo da so prej to blago s pomočjo trgovine lahko spravile v denar. Danes pa je trgovski meddržavni promet s carinami in deviznimi naredbami skoraj čisto zadušeno. S čim naj torej plačajo svoje dolgove, ko pa nimajo niti zalog vrednostnih papirjev, niti zlatih ali srebrnih rudnikov? Človek se mora čuditi naivnosti držav-upnic, ki so zaprle svoje meje pridelkom držav-dolžnic, pa vendar pričakujejo plačila. In v tem napačnem krogu se giblje ne samo evropsko, ampak tudi svetovno gospodarstvo. Kakor gre vedno rado v takih pravzaprav čudovito preprostih primerih: vsak vidi, kje korenini zlo, pa si ne upa napraviti prvi korak iz strahu, da bi utegnil biti na slabšem, nego njegov sosed, ki še čaka. Ta strah ni torej prav nič drugega, nego nezaupljivost. (Dalje prih.)

En sam človek!

Prednja Indija meri nad 4.7 milijonov kvadratnih kilometrov in ima okoli 358 milijonov prebivalcev. Vsa Evropa brez Rusije pa ima približno 5 milijonov kvadratnih kilometrov in 300 milijonov ljudi, cela Rusija le 160 milijonov prebivalcev. Ves Britanski imperij z vsemi dominijoni in s Prednjo Indijo vred šteje 497 milijonov duš. Prednja Indija tedaj sedem desetink prebivalstva Britanskega imperija in šestino prebivalstva celega sveta.

Prednja Indija je ogromen svet zase. 222 jezikov govore v Prednji Indiji, 230 milijonov je Hindujev, okoli 70 milijonov Mohamedancev. Hinduji so razdeljeni v kaste ali razrede, najnižja kasta so Parije, ki so bili podjarmljeni z mečem. Vsaka kasta je ločena od druge in imajo pripadniki višje kaste nižjo kasto za nečisto. Za pripadnike višjih kast velja celo senca Parije za nečisto, Parije s pripadniki višje kaste ne smejo občevati in se jim ne smejo niti približati. Parije štejejo 180 milijonov ljudi.

Prednja Indija je dežela tigrov, levov, slonov in neizmernega števila strupenih kač, ki se pojavljajo zlasti poleti, ko zaveje južnozahodni monsun, ki prinese osušenim ravninam dolgotrajno deževje. Je dežela bajno bogatih maharadž, domačih knezov.

Hindujski, ki so Indoevropejci, so lepe rasti in posebno lepih oči; so brahminske vere. Verujejo v preseljevanje duš po smrti v drugega človeka ali pa v živali. Življenje na tem svetu jim je le videz, le iluzija in samo priprava za drugo življenje. Ljudstvo je pasivno, potrpežljivo, otopelo. Angleži so jih strahovali v preteklosti, če so se uprli, z največjo krutostjo; polagoma so pa spoznali, da je tak način vladanja ravno v Indiji nevaren ter so pričeli zlepa. Leta 1916, med svetovno vojno, so zahtevali Hindujski in mohamedanci od Angležev za Indijo pravico dominijona, t. j. neodvisnost v okviru Britanskega imperija. Angleži, ki so jim l. 1916 te pravice obljubili, ker so se Indijci vojskovali v angleški armadi, so pozneje pozabili na svoje obljube. Med Indijci je nastal odpor. Da bi Indijo pomirili, so obljubili Angleži ustavo. Ustavo, ki bi jamčila Indiji samoodločbo in jamčila za mirni in uspešni razvoj v korist Indijcev samih, je pa silno težko napraviti zaradi verskih plemenskih in razrednih razlik prebivalstva. Anglija je sklicala novembra l. 1930 v Londonu »zborovanje pri okrogli mizi«, »round table-konferenco«, ki naj bi pripravila tla za ureditev indijskih razmer. Ta konferenca, od katere je bila odvisna usoda celega Britanskega imperija, se je vršila z največjim sijajem; udeležilo se je 73 indijskih maharadž v vsem orientalskem lišpu. Med njimi je pa sedel zavil v kratek volneni plašč, kot v zasmeh strogi angleški dvorski etiketi

Gandhi

imenovan Mahatma, t. j. velika duša. Mahatma Gandhi je star 65 let, je pripadnik kaste trgovcev. Študiral je pravo v Londonu, bil je slaven advokat v Južni Afriki, kjer se je zavzemal za pravice kuli-

jev, t. j. najnižjih delavcev-rojakov. Gandhi je evropsko izobražen človek, ki pozna evropsko znanost in filozofijo. Prepotoval je celo neizmerno Indijo od kraja do kraja ter stal v stikih s svojim ljudstvom. Gandhi se je prizadeval, da bi izboljšal položaj najnižje kaste Parijev, vključ temu, da je sam pripadnik višje kaste. Nesebičen, skromen, nadvse čist, zemlji odmaknjen se bori za svobodo svojega naroda z duševnim orožjem, zametava vsako nasilnost in propagira le tako zvani pasivni odpor, t. j. državljansko nepokorščino zoper angleško oblast: Hinduji naj se sploh ne brigajo za angleško upravo, tako, kot bi je ne bilo, naj ne hodijo k angleškim sodnijam po pravico, naj ne obiskujejo angleških šol, naj ne kupujejo angleškega blaga itd. Oboroženi odpor rodi junake, odpor brez orožja pa mučence; mučenci so močnejši kot junaki. Gandhijevega nauka o »Non-violence« Evropeci ne razumejo, razume ga pa nad 200 milijonov Hindujev. Ker Gandhi ni bil zadovoljen s sklepi »round table konference« v Londonu, je naraščal odpor v Indiji, in angleški podkralj je letos januarja meseca zaprl Gandhija in več njegovih pristašev. Gandhi je v zaporu, kjer ravnajo Angleži z njim nadvse kavalirsko, predel na kolovratu in sprejemal svoje pristaše. Angleški ministrski predsednik Mac Donald, ki je sam resničen demokrat in nikakor ne pristaš nasilja, je predložil sam načrt za ustavo Indije, ker se Hinduji in Mohamedanci niso mogli zediniti zaradi ustave. Mac Donaldov načrt daje dvojno volilno pravico najnižji kasti Parijev, in sicer v hindujskih okrajih, kjer ne bi bil noben Parija izvoljen, še posebej pa v posebnih kurijah za Parije. Posebno zastopstvo Parijev pa bi po Gandhijevem prepričanju razbilo enotnost Hindujev. Dne 11. marca t. l. je pisal Gandhi iz ječe državnemu tajniku Samuelu Hoareju, da bo z žrtvovanjem lastnega življenja preprečil posebno volilno pravico nižjih kast. Ko je bil 18. avgusta t. l. razglašen Mac Donaldov ustavni načrt, se je Gandhi obrnil naravnost na Mac Donalda, ter mu sporočil, da ne bo od 20. septembra t. l. dalje vžil nobene hrane, če Mac Donald ne umakne svojega načrta glede voline pravice nižjih kast. Dne 8. septembra je brzojavil Mac Donald Gandhiju v ječo, da je njegov načrt napačno razumel in da ta načrt, kljub temu, da imajo nižje kaste dvojno volilno pravico, ne loči nižjih kast od ostalih Hindujev. Dne 9. septembra je brzojavil Gandhi Mac Donaldu, da ne zahteva, da naj ne dobe zastopstva nižje kaste, ampak da razbija dejstvo, da nižje kaste dobe pravico dvojnega glasovanja, Hinduštvo kot tako. Zanj, da je ta zadeva stvar čiste religije. Dne 21. septembra t. l. je pričel Gandhi s stradalo stavko, ker mu dotlej Angleži niso ugodili.

Vsa Angleška javnost je bila razburjena in časopisi ostale Evrope in Amerike je o Gandhijevi stradalni stavki pisala v celih stolpcih. Indija se je razgibala, zastopniki nižjih kast v Indiji so se začeli pogajati z zastopniki višjih kast, prišlo je do dejanskih nastopov v Indiji, po šestih dneh se je

vdala vlada Britanskega imperija

ter je izpremenila ustavni načrt v smislu dogovora med zastopniki višjih in nižjih kast, ki ga je Gandhi odobril.

Odločna volja in nesebična žrtev

v duševnost zamaknjenega človeka je premagala vlado največje in najsposobnejše države sveta

brez vsakega orožja

ter je premostila stoletja in stoletja stara nasprotja med kastami v Indiji.

Osmešeni so tisti »filozofi«, ki ne verjamejo v moč volje in duha in ki mislijo, da je število in fizična moč vse, nič pa ne duševna moč, značaj, doslednost in čista nesebičnost.

OPAZOVALEC

Panevropsko gibanje

Dne 1. oktobra se je pričel tretji panevropski kongres v Baslu. Pozdravil ga je v imenu švicarskega zveznega sveta vladni predsednik dr. Ludwig. Udeležuje se ga 600 odposlancev iz 26 evropskih držav. Za Nemčijo je govoril bivši državni minister dr. Koch-Weser, za Avstrijo dr. Stratosch, za Španijo Recansens-Siches, za osvobojeno Katalonijo Estelrich, za mednarodni inštitut za duhovno sodelovanje in za Francijo Raymond Weis. Oglasili so se še zastopniki raznih drugih narodov. S klicem:

«Evropejci in Evropejke»

je začel svoj govor Condanhove-Kalerji, voditelj panevropske propagande ter poudaril, da grozita Evropi dve smrtni nevarnosti: svetovna revolucija in morda svetovna vojna. Boj zoper obe se da voditi le s politiko socialne in nacionalne varnosti ter s politiko evropske skupnosti. »Odloženi smo«, je dejal Coudanhove, »da vodimo ta boj skupaj z vladami, če bo to mogoče, če pa bo potrebno, pa tudi zoper vlade«. V nasprotju s političnimi strankami in z vladami žele narodi miru, dela in blaginje. Zato se obračamo

naravnost na narode in ljudstva

in jih vabimo, da vstopijo v

vseevropsko stranko,

ki se bo organizirala po vsi Evropi, da se bo borila zoper vojno in revolucijo in za zvezo evropskih držav.

Zveza narodov

ni sposobna, da bi jamčila za mir. Štiri velesile nastajajo na svetu: indijski narod, Združene države Sev. Amerike, skupnost rumenega plemena in britski imperij. Tem novim in v prihodnosti edinim velesilam pa stoji nasproti v 26 držav in državah ter gospodarskih skupin razdrobljena Evropa. Ustava republike Švice, te moralne velesile v srcu Evrope, naj bo za zgled prihodnji Zvezi evropskih držav glede samostojnosti kantonov, enakopravnosti jezikov, skupnosti carin in zunanje politike ter armade. Tretji panevropski kongres bo ugotovil strokovnjaško vse pogoje za evropsko skupnost.

Panevropsko gibanje bo postalo gibanje ljudstev samih ter se bo oprostilo vezi, ki vežejo sedaj oficijelne ali poloficijelne osebnosti po nekaterih deželah. Zadnji čas je, če naj ima panevropsko gibanje res uspeh, da gre med množice.

O uspehih kongresa bomo poročali, ko bo končan.

Sova sinici glavana pravi

Kakor pravi »Planinski Vestnik«, naš »šolski« pravopis ne pozna doslednih pravil v pisavi lastnih imen in zato tudi pisava po njem ni dosledna; tem več »doslednosti« bi torej pričakovali za pisavo po pravilih, ki jih »uveljavlja« omenjeni list. In res najdemo na isti strani, poleg pouka, da »vsekako se piše (!!) po njegovem, in na naslednji take-le »doslednosti«: Triglavski Dom — Staničeva koča, Aljažev Dom — Uletova koča, v ljubljanski bolnici — uradnica Mariborske splošne bolnice, Kranjska Gora — Šmarjetna gora, Veška Kopa — Klopni vrh, Velika Planina — Triglavski ledenik, (svirala je) Jeseniška godba — na avstrijski strani, sportna zveza Monakovskega vseučilišča — (truplo) je prevzela avstrijska ekspedicija itd. — Ali niso to prav klasični primeri, ki bi lahko tudi »šolski« pravopis naučili »doslednosti«?

Vse „predajajo“!

Ne Gorenjec, ne Dolenjec ne pravita, da sta prodala kravo, ampak predajata vole, krave in teleta najrajši za dober denar, čeprav je pri glagolu »prodati« predpona »pro« slovenska, pri mnogih drugih besedah so jo pa privlekli novejši pisatelji iz hrvaščine in drugih slovanskih jezikov. Slovenski človek dobi, če predaja, denar v roke ali pa mu vsaj obljubijo, da ga bo dobil. Dandanašnji, v teh za Slovence tako »veselih« časih, pa so začeli pri nas predajati vse. Predajajo n. pr. uradne spise — včasih bi bil dobil vsak pošteno po grbi, če bi samo izgubil uradni spis! Predajajo pisma na pošti, namreč tisti, ki nam pišejo, predajajo zastave, ko jih blagoslovljajo. Predajajo celo ceste promet — kot da bi promet imel kaj denarja ali pa kaj plačeval, ko pa mi sami znosimo precej okroglega prometnim napravam. Predajajo celo zapuščene otroke »dečjim« domovom — poštna ženica iz hribov se je hudo ustrašila, ko je to slišala, češ, kako je to, da za neboljence plačujejo kupnino kot za živino in kaj da bo z revšeti, če bodo rasla med samimi »dedci« v »dečjih« domovih! Predajajo vse, kar so slovenski ljudje včasih »izročali« in pravi slovenski človek še danes »izročča«. Nekaterim ljudem, ki nimajo čuta dostojnosti, časti, je vse le kupčija in vse le denar. Tako so prodajali v vseh časih prepričanje in duše. Danes pa predajajo sploh vse od kraja. Kra-marstvo!

DEJSTVA IN DOGODKI

STARŠEM ŠTUDIRAJOČE MLADINE!

Društvo »Šola in dom« vabi k občenemu zboru, da se v medsebojnem pogovoru dajo smernice za novo delo.

Na shodu staršev, ki se je vršil decembra minulega leta in na katerem so protestirali starši proti uvedbi celodnevne pouka, se je pokazala nujna potreba, ustanoviti organizacijo, ki naj zastopa interese staršev v vseh šolskih zadevah. Pripravljali odbor, ki je vodil decembrski shod, je izdelal v začetku tega leta pravila za tako organizacijo, in maja je bilo ustanovljeno društvo »Šola in dom«.

Glavni nameni društva so, da pospešuje stike med šolo in domom in da pridobi starše za sodelovanje pri celotnem vzgojstvu šolske mladine od najnižje do najvišje stopnje. Za sodelovanje med šolo in domom pa je treba najprej zbirati želje staršev glede šolske uprave in discipline ter duhovne, navedene in telesne vzgoje. Uspeha pa je pričakovati le tedaj, če bodo roditelji pravilno poučeni o vseh šolskopravnih, didaktičnih in vzgojnih

problemih. Temu namenu naj služijo sestanki in predavanja, ki naj bi se vršila v Ljubljani in v vseh krajih, od koder prihajajo dijaki na ljubljanske srednje in meščanske šole. Na teh sestankih bo tudi prilika govoriti o lokalnih potrebah in željah. Temu namenu naj bi služil tudi družinskopedagoški list, ki naj bi prinašal načelne razprave o modernih vzgojnih problemih, o moderni organizaciji šol in pouka in o šolskopravnih zadevah.

Društvo »Šola in dom« ne zasleduje samo sodelovanje med šolo in domom, posredovati hoče tudi med starši in šolsko oblastjo v vseh splošno načelnih vprašanjih in bo predložilo želje ali upravičene pritožbe staršev in učiteljstva pristojnim mestom. Delo v tej smeri pa bo imelo stalne uspehe le tedaj, če bo društvo že sedaj širilo misel na pravno priznane roditeljske svete, ki bodo prvi korak za široko šolsko avtonomijo, kjer bodo prišli do svoje naravne veljave vsi trije vzgojni činitelji: starši, učitelji in učenci.

Vsem roditeljem bo razumljivo, da ni moglo društvo doseči svojih ciljev v prvih štirih mesecih in razumljivo je, da tudi ni moglo v javnosti toliko delovati, kakor bi to člani želeli, ker je bilo prve mesece mnogo dela z notranjo organizacijo.

Kaj je društvo »Šola in dom« od ustanovitve do danes naredilo, kaj doseglo, to bodo slišali starši na prvem občenem zboru, ki bo v nedeljo 9. oktobra v Ljubljani v dvorani Delavske zbornice (Miklošičeva cesta).

Občni zbor nima samo namena, podati poročilo o društvenem delu, mnogo važnejše je, da bodo povedali starši svoje mnenje in želje in da dajo novemu odboru smernice za nadaljnje delo. Novo šolsko leto je prineslo staršem občutna bremena — šolnino, ki ni nikakor v skladu z edino pravilnim načelom, da bodi šolanec od najnižje do najvišje stopnje brezplačno. Plačali so starši šolnino ter visoke takse in razočarani stojijo pred dejstvom, da je pouk na ljubljanskih srednjih šolah skrčen.

Na treh ljubljanskih gimnazijah manjka šest intrideset profesorjev, pouk je skrčen za šeststo tedenskih ur in učilnice so do skrajnosti natrpane!

O vsem tem bo prilika govoriti na občenem zboru društva »Šola in dom«, zato naj se ga udeležijo vsi starši, ki jim je pri srcu vzgoja, izobrazba in bodočnost njihovih otrok.

Dnevni red občnega zbora:

- 1.) Tajnikovo poročilo.
- 2.) Blagajnikovo poročilo.
- 3.) Nadzorstveno poročilo.
- 4.) Nova društvena pravila.
- 5.) Volitev predsednika, odbornikov in nadzornikov.
- 6.) Določitev članarine.
- 7.) Referat o našem slovstvu (poročila ravnatelj dr. Dragotin Lončar).
- 8.) Slučajnosti.

Zanimiva pravda.

Državni tožilec je obtožil študenta ljubljanske vseučilišča Janeza Velkavrha, češ da je dne 19. maja t. l. zvečer stražnika Smolnikarja sunil v lice in ga podrl na tla.

Obtoženec se je pri razpravi dne 4. t. m. branil, da so bile omenjenega dne sicer res demonstracije, ki se jih pa on ni udeleževal. Kljub temu pa je na mah dobil od stražnika Smolnikarja močan udarec z gumovko po glavi, in sicer od zadaj. Začel je bežati, toda stražnik je tekel za njim in ga udaril znova. Ker ga je stražnik še nadalje zasledoval in bil po glavi, se je obrnil in ga sunil s pestjo. Medtem so prihitali drugi stražniki, ki so ga zavlekli v temo in tam pretepli. Pri tem je bil obtoženec precej poškodovan, zlasti na glavi.

Priče so po večini v bistvu potrdile ta zagovor.

Sodišče je razglasilo sodbo, da je obtoženec sicer kriv, vendar ga je pa oprostilo vsake kazni, ker se je prepričalo, da je policijski stražnik Smolnikar res nepravilno postopal.

Atentat v Belgradu.

Zadnjega septembra t. l. je izročil neznan človek postreščku Kresoviću v Belgradu kovčeg in mu naročil, naj ga nese v oficirski dom. V kovčegu je bila bomba, ki se je razpočila, ko je postrešek kovčeg že prinesel v oficirski dom in ga hotel izročiti, kakor mu je bilo naročeno. Postrešek je bil pri tem smrtno ranjen in je čez dobro uro umrl. Kakor pišejo listi, gre za političen atentat.

Sodba v kazenski pravdi proti Jovanoviću.

Na kratko smo že zadnjič poročali o kazenski pravdi proti vseučiliškemu profesorju dr. Dragoljubu Jovanoviću in tovarišem. Preteklo soboto je državno sodišče razglasilo sodbo, da so obtoženi prof. Jovanović, Jaša Davičov, Miodrag Miletič in Peter Popović krivi po čl. 3. zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi. Obsojeni so bili: prof. dr. Jovanović na leto dni strogega zopora in izgubo državne službe, Davičov na štiri, Popović pa na šest mesecev strogega zopora in Miletič pogojno na pet mesecev strogega zopora.

Ostali obtoženci so bili oproščeni.

GOSPODARSTVO

Zanimivo, pa prav zares zanimivo!

V »Slovenskem Narodu« z dne 29. septembra t. l. odgovarja Rudolf Zalokar, tovarnar na Viču, na očitek, da njegova tovarna za kvas še vedno ne obratuje, kljub temu, da ima že od aprila 1932 koncesijo. Med drugim pravi:

»Člankar mi očita, da name-noma ne začnem z obratovanjem in izreka sum, da je temu vzrok nekak dogovor s kvasnim kartelom, seveda v škodo konzumentov kvasa. Zaradi tega podlega sum-ničenja je moja dolžnost, da odkrito pojasnim javnosti, zakaj moja tovarna kvasa še danes ne obratuje, četudi je že en mesec popolnoma urejena in ima na razpolago zadosti surovin za takojšen pričetek izdelovanja kvasa.

Po opremi tovarne sem dne 23. avgusta t. l. vložil prošnjo za obrtno dovoljenje pri sreskem poglavarstvu za ljubljansko okolico. Ker pa glavarstvo v smislu § 122. obrt.zak. ni pristojno za izdajo takega dovoljenja, je še istega dne mojo prošnjo odposlalo pristojni oblasti, to je oddelku za trgovino in obrt pri kr. banski upravi v Ljubljani. — Čez nekaj dni sem osebno skušal pospešiti rešitev moje prošnje pri kr. banski upravi ter sem na svoje veliko prese-nečenje zvedel, da je bila moja prošnja poslana g. ministru za trgovino in obrt, in to po direktnem nalogu iz Beograda. Ker tudi dva tedna nato nisem prejel nobene rešitve, sem se odpeljal v Beograd in so mi tam izjavili, da bo moja prošnja takoj vrnjena v pristojno rešitev kr. banski upravi. — Isto zagotovilo je prejel tudi g. poslanec Koman, ki se je toplo zavzel za mojo zadevo. Toda kljub oljubi moja prošnja še danes ni v Ljubljani in še vedno leži v Beogradu, in to baje iz višjih razlogov. Ker sem pa zanje zvedel, jih odkrito v svojo obrambo iznašam:

Govori se, da je tovarnam, združenim v kvasnem kartelu, obljubljeno, da ne bo nobena tovarna, opremljena na podlagi novih koncesij, smela začeti obratovati pred 1. novembrom t. l. Tako se bo kartel zadostno pripravil za konkurenčno borbo z novo ustanovljenimi tovarnami kvasa. S tem je seveda popolnoma neopravičeno karteliranim tovarnam podeljen v škodo konzumentov ogromen dobiček, katerega bodo seveda porabile za uspešen boj proti novim koncesionarjem. Ker pa imajo kartelirane tovarne kvasa zelo velike rezerve, si vsak lahko predstavlja, kako se bo ta konkurenčni boj končal in je taka obljuba karteliranim tovarnam kvasa le izigravanje pekovskih zadržev, ki so veliko truda vložile, da se je ukinil zakon o prepovedi ustanavljanja novih kvasnih tovarn.

Iz gornjega sledi, da jaz nisem »eden, ki živi, ali hoče živeti na račun drugih«, temveč da hočem pošteno delati z majhnim trgovskim dobičkom, saj sem pekovskim zadrževam obljubil, da bom izdatno znižal ceno kvasa.

Popravek.

Naslov zadnjega sestavka »Gospodarstva« v zadnji številki čitaj pravilno »Prividek samopre-skrbe«, namesto »Prividek samo-uprave«.

Tednik „Slovenija“

je ustanovljen iz idealnih namenov in ga pišejo slovenski kulturni ljudje.

SLOVSTVO

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(Nadaljevanje.)

Ko je šel 10. avgusta na Karuseljski trg, se je srečal z gruščo ljudi »ogabnega pogleda«, ki so nesli odsekano glavo na sulični osti. Ko so spoznali po njegovi obleki, da je »gospod«, so stopili k njemu in zahtevali, da je klical: »Naj živi ljudstvo!« »Grad je oblegala najbolj podla drhal. La plus vile canaille!« Ko je bil zavzet in kralj odveden v zbor, je pogledal Bonaparte na dvorski vrt, posejan z mrtvimi telesi kraljevske telesne straže. »Ne vem, ali zaradi tesnosti kraja ali zato, ker sem kaj takega prvič videl — vse moje življenje me ni nikoli nobeno bojišče tako pretreslo spričo take množine mrličev. Opazil sem, kako so jih zasramovale dostojno oblečene ženske z najnižkotnejšo nesramnostjo.« Obhodil je vse kavarne v bližini zbora. »V vseh srih je kipela besnost in izražali so jo vsi obrazi.«²⁶ Njegovo preveč mirno lice je vzbujalo sum; gledati so ga začeli postrani.

»Stvari se razvijajo bolj in bolj hitro,« piše na Korziko enemu svojih stricev. »Vaši nečaki si bodo znali napraviti pot.«²⁷ To se pravi: »Revolucija mi je prišla prav, in enakost, ki me je morala povišati, me je očarala.« — »Človek, suženj si bil, pa si mogel živeti?... Zdrami se sedaj, ali pa nikoli! Petelin je zapel, dano je znamenje; kuj bodalo maščevanja iz svojih verig,« sanjari on, trezni, z vinjenimi. »Od vsega tega ne verjamem prav nič,« bi še lahko pristavil, kakor na robu dijonskega govora Jean-Jaquesa.

V revolucijo ne verjame, sovraži jo, pa vendar išče željno, novi Romul, volčjih sescev; sam — besni volčič, jih bo sicer grizel do krvavitve, ali do sita se bo nasesal volkuljinega mleka.

Svojega dela na Korziki še ne šteje za izgubljeno. Jeseni 1792. leta se je vrnil tja. Dve glavni stranki se borita na otoku: ena za ločitev od Francije, druga — za združitev. V prvi je — Paoli, zazdaj še tajno, pod krinko; v drugi — Napoleon z bratom Lucienom in Josipom.

Po obglavljenju Ludvika XVI. dne 21. januarja 1793. leta je rekel Bonaparte poverjeniku konventa na Korziki: »Dobro sem premislil naš položaj. Mi tu bi utegnili delati neumnosti. Konvent je seveda zagrešil veliko hudo-delstvo, in meni je tega bolj žal, negoli komurkoli drugemu; toda Korzika, naj se že zgodi karkoli, mora ostati zedinjena s Francijo.« To pomeni: »Zedinjena z revolucijo.«²⁸

Tako sta trčila skupaj Bonaparte in Paoli na ozki stezi, pa se nista mogla ogniti drug drugemu: eden je moral pasti.

Osemnajstletni deček, Lucien Bonaparte, se je igral z ognjem in razstrelil smodnišnico: brez vednosti bratov pošlje v konvent preko republikanskega društva v Toulonu ovadbo proti Paoliju. Obdolžuje ga protirevolucije, skrivnih zvez z Anglijo, želje, da se loči od Francije in postane diktator Korzike. »Na giljotino!« je zavpil Murat, in konvent je sklenil Paolija zapreti.

Mali nepridiprav slavi zmago. »Smrtni udarec sem prizadejal našim sovražnikom. Tega niste pričakovali?« piše svojim bratom.²⁹ Pismo so prestregli in pokazali Paoliju. »Ah, gadja zalega, briconcello!« je vzkljikal prezirljivo.³⁰ Prav nič ne dvomi, da je vse to — delo Napoleonovih rok.

Ta pa je bil sam iznenaden: ni pričakoval take nenadne rešitve in zato ni utegnil, pripraviti se nanjo. Stavil je za klub ajaških domoljubov pismo na konvent, v katerem opravičuje Paolija od »obrekovanja«. Morda ga je hotel pogovoriti. Ko je ta za to izvedel, je zaklical s prav takim preziranjem, kakor Lucienu, »gadji zalegi!«: »Malo mi je mar njegovega prijateljstva! Peco mi preme di sua amicizia!«³¹ Levič je že iztegnil kremplje, a Paoli misli še vedno, da se igra s sobnim psičkom.

Tudi Napoleon ni prizanesel svojemu nekdanjemu ma-liku: ovadil ga je v Pariz, ponavlja Lucienova »obrekovanja«, in je pristavil še sam: »Kakšna usodna častihlep-nost je zmešala razsodnost tega šestdesetletnega starca! Na njegovem licu je dobrota, a v duši zloba; krotkost ima v očeh, a žolč v srcu.«³²

Ni bilo tako lahko, zapreti Paolija na Korziki: vstala je vsa, kakor en mož, za svojega starega očka.

Krinke so bile vržene proč. Paoli je razglasil sebe za »generalisima«, za diktatorja Korzike, in je sklical veliki narodni zbor, konzulto, v mesto Corte. Tu so razglasili brate Bonaparte za »izdajalce« in »sovražnike domovine«, in jih izročili »večnemu prekletstvu in sramoti«.

Napoleon je razumel, da nima na Korziki nič več opravi-ti, ter je bežal iz Ajaccia v Bastio, k poverjenikom kon-venta, potem ko je še prej obvestil mater: »Bodite priprav-ljeni za odhod; ta dežela ni za nas. Preparetevi; questo paese non è per noi.«³³

Signora Leticija je z mlajšimi otroci prav tako bežala v gore, kakor pred štiriindvajsetimi leti, ko je nosila Na-poleona pod srem. Begunci so šli iz mesta ponoči in so bili zjutraj na prvih višinah, odkoder se mesto še vidi. Nekdo se je obrnil, zagledal oblake dima nad njim in jih pokazal signori Leticiji: »Tam gori vaša hiša!« — »Naj gori, boljše si postavimo!« je baje odgovorila »mami Grak-hov«. Res, boljše so si postavili.³⁴

11. junija 1793. leta je Napoleon z družino stopil na francosko vojno ladjo in čez dva dni je bil v Toulonu.

²⁶ Masson, N. dans sa jeunesse, 313—314.

²⁷ Chuquet, III. 20.

²⁸ Lacour-Gayet, 18.

²⁹ Masson, N. et sa famille, I. 66.

³⁰ Chuquet, III. 115.

³¹ Ibid., III. 126.

³² Ibid., III. 144.

³³ Ibid., III. 145.

³⁴ Lacroix, Napoléon, 105.

Odslej je — človek brez domovine: Korzika mu je to prenehala biti, a Francija mu ni nikoli postala. Iz domo-vine se je rodil za svet.

Mama Leticija z otroci se je nastanila spočetka v tou-lonskem predmestju La Valette, a pozneje v Marseille-u, kjer je živila v veliki revščini. Napoleonovi sestri, bodoča vojvodinja toskanska in kraljica neapolitanska, sta baje prali perilo skupaj z marseilleskimi pericami.

Napoleon se je podal k svojemu polku v Nizzo, služil je izprva pri obrežnih baterijah, a pozneje je bil poslan s pratežem smodnika v Avignon; toda spotoma je zabredel v najhujši vojni metež med vojskami konventa in uporniki — Marseillesci, ki so zavzeli Avignon. Bonaparte je pomagal generalu Carteaux odvzeti jim mesto, in se je potem odpravil čez Marseille nazaj k svojemu polku. Toda tja ni došel; v Marseilleu ga je čakala Usoda — Zvezda svi-tanja.

Med potjo v Marseille piše politično brošuro, ki je bila natisnjena v prvi izdaji na njegove stroške, v drugi pa na stroške naroda, »Večerja v Beaucaire-i«, razgovor nekaj oseb, ki so se sestale slučajno v gostilni pri večerji, in sicer štirih državljanov in enega vojaka, samega Napo-leona. Dokazuje, da so uporniki proti konventu in Mar-seillesci, ki so se predali Angliji, izdali revolucijo; roti jih, naj se vrnejo v njeno materinsko naročje; zagotavlja jim, da niso montagnardi nobeni »krvoločni izvržki«, temveč »brezgrajni in nespremenljivi prijatelji ljudstva, in da so postopali z njimi, Marseillesci, kakor z izgubljenimi otroci.«³⁵

»Vsega tega nič ne verjamem,« bi bil lahko pristavil. Toda kdor živi z volkovi, mora z njimi tuliti, ali, kakor se je sam takrat izražal: »Boljše je snesti, kakor biti sneden.«³⁶

Volčica tuli, toda doji volčiča, in rastejo mu zobje, da sne morda še njo samo, svojo dojljlo.

26. septembra 1793. leta piše korziški poslanec kon-venta, Saliceti, Napoleonov prijatelj, izpod Toulona v Pariz Odboru za ljudsko blaginjo: »Kapitan Dommartin je ranjen, in mi smo ostali brez artilerijskega poveljnika. Toda slučaj nam je čudežno pomagal: ustavili smo držav-ljana Bonaparta, zelo večjega kapitana, ki je potoval v italijansko vojsko, ter smo mu ukazali, nadomestovati Dommartina.«³⁷

Tako se je Napoleon izkazal pod zidovi obleganega Toulona.

»Tam se ga je polastila zgodovina, da ga ne izpusti več,« pravi Las Cases v Méorialu. »Tam začena njegova nesmrtnost.«³⁸

IV.

Toulon

1793—1794.

»Prav posebna umetnost je vojna: bil sem šestdeset velikih bitk, pa se nisem ničesar naučil, česar bi že prej ne bil vedel,« je rekel Napoleon na Sv. Heleni.¹

To čudovito prirojeno znanje, ki je bilo pred vsak-terim izkustvom, »znanje -spomin«, anamnezo Platona, je pokazal že pri prvem svojem vojnem činu, pri oble-ganju Toulona. »Kdo ga je naučil? Odkod ve vse to?« so se prav tako čudili izkušeni vojščaki v toulonskem tabo-rišču, kakor nekoč učitelj matematike v briennski šoli; tudi njim se je zdelo, da ne doznava nič novega, temveč se samo starega spominja.

Ko se je pojavil v taborišču ta štiriindvajsetletni arti-lerijski kapitan, šibek, medel, dolgolas, podoben šestnajst-letni deklici, toda z resnim obrazom in z mirno ukazu-jočim pogledom, so začutili vsi hkratu, da pripada njemu oblast.

Če hočemo pravilno oceniti, kaj vse je storil Napoleon pri obleganju Toulona, je treba vedeti, kakšne težave je moral premagati.

Utrjeno toulonsko taborišče s svojimi mogočnimi utrd-bami in dvema velikolepnima pristanoma so prištevali ta-krat med najnedostopnejše trdnjave na svetu. Močno an-gleško-špansko brodogje in angleška artilerija sta še oja-čevala taborišče.

Toulon, prav tako kakor Marseille, prigan do obupa radi terorja, se je uprl konventu in podvrgel Angležem; udal bi se bil tudi hudiču, samo da se reši iz volčjega žrela Marata. Mesto se je junaško branilo; obleganje se je zavlačevalo: oreh je bil pretrd za zobe konventa. Njegova vojska je sestala do ene četrtnine iz beraške, pijane in nasilne sodrge, ki je okužila tudi ostale tri četrtnine. Vo-jaški duh je ginil, red se je krhal. »Povsod je bil nered in brezhladje«, se spominja Napoleon. Dvesto »ljudskih zastopnikov«, ki so se zbrali v taborišču iz sosednih jako-binskih klubov, dvesto blebetečev in nevednežev, ki so se povsod drenjali s svojimi vojnimi načrti in vse sum-ničili protiprevrata, je dodobra izpridilo vojsko.

Toda morda je bil najslabši izmed vseh njen povelj-nik general Carteaux, človek neskončne nevednosti v vojnih stvareh in tiste posebne neumnosti, ki se loti ljudi v revolucijah, ko se pridružuje osebni nespameti splošna. Ta general — sansculotte, drzne vnanjosti, »ves pozlačen od glave do nog«, napihnen od revolucionarne ošabnosti, se je košatil med poslanci, kakor petelin v kurniku.

»S čim Vam morem postreči, državljan?« je sprejel važno Bonaparta.

Ta mu je izročil naznanilo o svojem imenovanju.

³⁵ Chuquet, III. 163.

³⁶ Ibid., III. 145.

³⁷ Masson, I. c. I. 356.

³⁸ Mémor., I. 111.

¹ Gourgaud, II. 424.